

Dubravka Poljak-Makaruha

Filozofski fakultet, Osijek

Primljeno: 18. 12. 1985.

NEKA PITANJA ODGOJA I OBRAZOVANJA DJECE UKRAJINSKE NARODNOSTI U SR HRVATSKOJ

SAŽETAK

Sistematsko i dobro riješeno opće obrazovanje u svim sredinama svijeta zahtijeva osobitu pažnju, njegu i brigu svih društvenih organa, organizacija, pojedinaca i društva kao cjeline. Ukoliko jedna mala država, država sa višenacionalnim stanovništvom kao što je SFR Jugoslavija, želi svojoj djeci i omladini omogućiti slobodno, kvalitetno i za budućnost vrijedno obrazovanje, problem u realizaciji postaje to veći, i to zbog više objektivnih i subjektivnih faktora.

Zakon o odgoju i obrazovanju na jezicima narodnosti utvrđuje da se na područjima na kojima žive pripadnici određene narodnosti osnivaju odgojno-obrazovne organizacije na jezicima narodnosti, no provedbe zakona teku uglavnom uz brojne poteškoće i sporo. Ovaj prikaz donosi sliku ili pregled organizacije i egzistencije obrazovanja djece ukrajinske narodnosti u SR Hrvatskoj u toku školske godine 1984/1985, od broja obuhvaćene djece po školama i pitanja kadrova do problema izdavačke djelatnosti i knjižničkog fonda.

Zakon o odgoju i obrazovanju na jezicima narodnosti utvrđuje da se na područjima na kojima žive pripadnici određene narodnosti osnivaju odgojno-obrazovne organizacije za djecu predškolskog uzrasta i odgojno-obrazovne organizacije obveznog osnovnog obrazovanja na jezicima narodnosti, a kad nema dovoljan broj učenika za osnivanje navedenih odgojno-obrazovnih organizacija mogu se osnivati odjeljenja na jezicima narodnosti (član 2). U odgojno-obrazovnim organizacijama s odgojno-obrazovnim radom na jeziku narodnosti učenici obvezno uče i hrvatski ili srpski jezik, no isto tako zakon predviđa da na područjima gdje je statutom općine osigurana ravnopravna upotreba jezika i pisma učenici u odgojno-obrazovnim organizacijama s odgojno-obrazovnim radom na hrvatskome ili srpskom književnom jeziku uče, osim svoga jezika i jezik narodnosti čiji pripadnici žive na tom području. Tamo pak gdje žive zajedno narodi i narodnosti, a statutom općine nije utvrđena ravnopravna upotreba jezika i pisma narodnosti i hrvatskoga ili srpskog jezika, može se uvesti fakultativno učenje jezika narodnosti (čl. 8).

Posljednji popis stanovništva (1981) pokazuje da se u SR Hrvatskoj dvije tisuće petsto i petnaest osoba izjasnilo da su pripadnici ukrajinske narodnosti. Ovaj relativno mali broj osoba naseljen je na širokom prostoru u tridesetak gradova, naselja i sela od Zagreba do granice SR Hrvatske. Koncentracija pripadnika narodnosti na nekoliko lokaliteta jedan je od bitnih uvjeta za očuvanje i razvoj jezika, odnosno za mogućnost obrazovanja na materinjem jeziku. Činjenice govore da se tradicijska slika Ukrajinaca poljoprivrednika iz osnova mijenja, narodnosno homogene seoske zajednice raspadaju se pod utjecajem industrijalizacije, jer ljudi odlaze u gradove i veća mjesta na školovanje gdje se zapošljavaju i mahom ostaju.

Prostorna disperzija i sve veća socijalno-ekonomska slojevitost usložava problem odgoja i obrazovanja na jeziku narodnosti (u ovom primjeru na ukrajinskom jeziku).

Učenje ukrajinskog jezika u školama SR Hrvatske počelo je sedamdesetih godina. Postojali su i postoje različiti oblici toga rada, a traže se i razvijaju novi, kako bi se svojoj djeci i omladini ove narodnosti omogućilo upoznavanje i upotreba materinijeg jezika, književnosti i kulture. U ovome procesu sudjeluju odgojno-obrazovne ustanove, kulturno-umjetnička društva, te institucije, organizacije i organi šire društvene zajednice.

Prosvjetni savjetnik za ukrajinski jezik, Simo Muzička, detaljno je pregledao stanje obrazovanja na jezicima narodnosti u školama Zajednica općina Osijek i to u školama: O.Š. »Josip Kozarac« u Lipovljanima — općina Novska; O.Š. »Franjo Marinić« u Bebrini — općina Slavonski Brod; O.Š. »Braća Nikolić« u Gunji — općina Županja; O.Š. »Branko Radičević« u Sremskim Čakovcima; O.Š. »Drugi kongres KPJ«, O.Š. »Vladimir Nazor« i O.Š. »Stjepan Supanc« — sve iz općine Vukovar. Na osnovi prikupljenih podataka izvršio je detaljnu analizu iz koje donosimo samo jedan, no čini nam se vrlo karakterističan i bitan element, tj. obuhvaćenost, odnosno neobuhvaćenost učenika u nastavi ukrajinskog jezika u spomenutim školama.

ŠKOLSKA GODINA 1984/85

Općina	Škola	Mjesna zajednica	Broj učenika	Obuhvaćenih	Neobuhvać.
NOVSKA	»J. Kozarac«	LIPOVLJANI	49	45	4
SLAVONSKI BROD	»F. Marinić«	BEBRINA (ŠUMEĆE)	35 21	11 —	24 21
VUKOVAR	»Drugi kongres KPJ«	PETROVCI	39	39	—
		PRVI MAJ	31	—	31
	»V. Nazor« »S. Supanc«	V. Nazor S. Supanc	20 18	— —	20 18
UKUPNO			213	95	118

Iz tabele je vidljivo da velik broj učenika ukrajinske narodnosti ne pohađa nastavu ukrajinskog jezika. Naime, fakultativna nastava ukrajinskog jezika uz subjektivne teškoće, nailazi i na bezbroj objektivnih. Jedan od osnovnih problema jest problem predznanja svakoga pojedinog učenika, jer uzrast učenika ovdje gubi odlučujuću ulogu u formiranju učeničkih grupa. Učenici su raspršeni u odjeljenjima i smjenama i nižih i viših razreda, tako da je gotovo nemoguće formirati odjeljenja adekvatnog uzrasta i predznanja. Tu se, dakako, javljaju i problemi prostora, satnice, a da se i ne govori o problemu kadrova. Naime, u SR Hrvatskoj nema niti jednog nastavnika ukrajinskog jezika i kulture, koji je redovitim školovanjem osposobljen za održavanje nastave na ukrajinskom jeziku. Svi nastavnici koji drže nastavu ukrajinskoga jezika, književnosti i kulture, pripremali su se na seminarima koje je organizirao Savez Rusina i Ukrajinaca te individualnim radom. Ništa bolja situacija nije ni s udžbenicima. Prvi Bukvar tiskan je 1957. u izdanju »Svjetlosti«, Sarajevo, a autor mu je Slava Bilenjka (donedavno nastavnica ukrajinskog jezika u O.Š. »Josip Kozarac« u Lipovljanima). Ovaj udžbenik za I i II razred osnovne škole korišten je dugi niz godina kao jedini ove vrste u našoj zemlji. Godine 1978. izlazi udžbenik *Ridna mova* za

III i IV razred te udžbenik *Mosty*, za V i VI razred osnovne škole. U 1985. osigurana su sredstva u suradnji RSIZ-a SR Hrvatske i RSIZ-a SR Bosne i Hercegovine za odgoj i osnovno obrazovanje za izdavanje udžbenika *VINOK* za VII i VIII razred. Za realizaciju nastavnih sadržaja prema novom nastavnom planu i programu za ukrajinski jezik potrebna je i dodatna literatura, a nje na žalost nema. Niti jedna odgojno-obrazovna ustanova ne posjeduje knjižnički fond na ukrajinskom jeziku; izdavačka djelatnost vrlo je malena, a pojedini primjerci nabavljene literature iz Ukrajinske SSR ne odgovaraju našim ciljevima i zadacima u nastavi.

Inače akutan problem, problem prostora, dolazi do izražaja još više zato što ni jedna od navedenih škola ne raspolaže s opremljenim kabinetom za ovaj specifičan vid nastave.

Uza već spominjan problem osposobljavanja nastavničkog kadra za ukrajinski jezik i kulturu u SR Hrvatskoj, treba nadodati da je samo jedan nastavnik ukrajinskoga jezika i kulture zaposlen s punim radnim vremenom, a da svi ostali svoj posao obavljaju honorarno, ili na određeno vrijeme, sa otprilike polovinom satnice predviđene za nastavnike osnovnih škola.

Određeni broj učenika stječe znanje iz materinjeg jezika i opće kulture na ljetnim seminarima koji traju deset dana, a organizira ih Savez Rusina i Ukrajinaca.

Mnogi su uključeni u rad kulturno-umjetničkih društava svojih mjesta. No, sve je to bar zasad nedovoljno i manjkavo.

Upravo zbog toga Savez Rusina i Ukrajinaca SR Hrvatske ulaže velike napore u želji da se omogući školovanje kadrova, organizira što kvalitetnija i sistematizirana nastava, ubrza i poboljša izdavačka djelatnost potrebna za ovaj vid odgojno-obrazovnog rada i drugo. Osim ovih, objektivnih teškoća i problema, javljaju se u organizaciji i realizaciji sistematskog školovanja na jeziku narodnosti i subjektivno uvjetovane poteškoće. Mnogi roditelji, u bojazni da im djeca ne bi bila preopterećena dodatnom nastavom i aktivnostima, jednostavno djecu ne šalju na ove »fakultativne« satove ukrajinskoga jezika i kulture. Poneki se ispričavaju udaljenošću, neprimjerenom satnicom i sl. Tako se npr. dogodilo da je roditeljskom sastanku (15. XI 1984) u O.Š. »Drugi kongres KPJ« u Vukovaru, prisustvovalo samo sedam roditelja, pet Rusina i dva Ukrajinca, iako je tom prilikom bilo upućeno sedamdeset poziva, kako bi se roditeljima obrazložili problemi nastave i u zajedništvu s njima organiziralo učenje jezika i kulture narodnosti.

Za razliku od ovoga primjera nezainteresiranosti roditelja za organizaciju i izvođenje nastave na ukrajinskom jeziku, navest ćemo i sasvim drukčiji primjer O.Š. »Josip Kozarac« u Lipovljanima.

I ovdje je početkom šk.g. 1984/85 sazvan opći roditeljski sastanak s ciljem da se svi evidentirani učenici ukrajinske narodnosti obuhvate radom u odgojno obrazovnom procesu na ukrajinskom jeziku. Sastanku su prisustvovali svi pozvani roditelji. Nakon izloženih ciljeva i zadataka u vezi s nastavom, roditelji su dali svoju svestranu podršku. Direktor škole osobno se založio za što bolju organizaciju i provođenje donešenih odluka, no pokazalo se da i dobra volja, i razumijevanje, i želja za radom nailaze na mnogobrojne poteškoće. Nastavom ukrajinskog jezika i kulture obuhvaćeno je četrdeset i sedam učenika i to četiri učenika I razreda, četiri učenika II razreda, tri učenika III razreda, šest učenika IV razreda, devet učenika V razreda, sedam učenika VI razreda, sedam učenika VII razreda i sedam učenika VIII razreda. Za učenike starijeg uzrasta (V—VIII razreda) lakše je bilo formirati grupe i prema njihovu redovitom rasporedu sati odrediti dane i sate nastave ukrajinskoga jezika. Ovi učenici uključeni su čak i u sekcije, mješoviti zbor i solo pjevače te literarno-recita-

torsku sekciju. Obje sekcije postigle su znatne uspjehe i rezultate. No, učenici nižih razreda, njih sedamnaestoro, neredovito su se uključivali u odgojno-obrazovni rad. Za taj uzrast ne postoji ni raspored sati, niti je realiziran rad programskih sadržaja.

Ovo su samo neki od primjera objektivnih i subjektivnih teškoća koje prate, ili bolje rečeno, koje su sastavni dio problema u organizaciji i provođenju programa obrazovanja i odgoja jedne od narodnosti u SR Hrvatskoj. Prave odgovore, putove i pravilna rješenja još treba tražiti.

SOME QUESTIONS CONCERNING THE EDUCATION AND PERSONALITY DEVELOPMENT OF THE CHILDREN OF UKRAINIAN NATIONALITY IN SR CROATIA

SUMMARY

Everywhere in the world a systematic and successfully implemented general education calls for the special attention, concern and care of all societal organs, organisations, individuals and society at large. If a small multinational state such as SFR Yugoslavia wants to provide for her children and young people an education which is unhampered, valuable and thus relevant to their future, the problem of its implementation becomes all the greater for a number of objective and subjective reasons.

It is determined by the Law on Education and Personality Development in the Languages of the Nationalities that organisations responsible for this activity are to be established in the areas of residence of the members of individual nationalities. In practice, however, the law has been brought to life slowly, and more often than not with numerous difficulties. The article is an account of the organisation and functioning of the education of the children of the Ukrainian nationality in SR Croatia in the 1948—1985 school-year, dealing with questions ranging from the children's enrolment by schools, the teaching staff, etc. to problems pertaining to the publishing business and library holdings.